

MELLÉKLET

A Melléklet a Petőfi Kulturális Ügynökség szakmai közreműködésével készült.

PETŐFI
KULTURÁLIS
ÜGYNÖKSÉG

Az olvasás dícsérete

Kami berpejalan. Malesan singgih anak-anak
gantung dan mereka yang datang ke rumah kami
di sekitar kami, seperti biasa, datang ke
belakang sekolah.

Aku dan Seli rebah, seneng ngaji. Seneng
Wajah kami seneng. Kotak belah ketupat
berserakan. Seneng sama belah ketupat, seneng
ringgi menutupi sikat, hingga hingga kami dan
ding sekolah saja.

"Astaga! Apa... apa yang telah kamu lakukan?!"
natapku, matanya membulat, mulutnya pucat.
Apalagi aku, baik menatapnya dengan senyum
mengerti. "Apa... apa yang telah kamu lakukan?"
"Kamu bisa menghilangkan ringgi belah ketupat dan
lenganku."

"Kamu juga tadi" dan mendahului. "Kamu tidak
label listrik. Seli!"

Tangan kami masih gemetar. Kaki kami masih
berdiri. Kejadian itu cepat sekali. Di sekitar kami
tendengar, lebih ramai. Suara keramaian yang
larian. Beberapa mengaduh kesakitan, beberapa
Kebakaran besar menyambar dan cepat. Api menyambar
asap hitam mengumpul.

Aku dan Seli masih saling menatap, senyum
cerna kejadian barusan.

"Kalau aku jadi kaliam, aku akan seneng yang
lokaai ini." Suara khas itu terdengar dan senyum
lah.

Aku dan Seli menoleh. Sosok itu menoleh ke

SZÖVEG –
SZABÓ EMESE

A KÖNYV ÉLETFELIXÍR

Az olvasás a digitális technológiák előretörésével egyre jobban kikopik a mindennapokból, ami nem jó hír, hiszen vele egy olyan eszközt is elveszíthetünk, amely az agyunkat is frissen tartja, a képzelőerőnket, a logikánkat pedig megdolgoztatja. Vajon milyen hatással van a szürkeállományra a könyvek lapozgatása, a mondattá összeálló betűk befogadása?

◆ A statisztikai hivatal adatai szerint Magyarországon 1990 óta nagyjából a harmadára esett vissza az egy évben eladott könyvek száma, a szépirodalmi és az ismeretterjesztő könyvek esetében a csökkenés egészen drámai. Egyre kevesebb könyvet olvasunk, de ez nem magyar sajátosság, sőt: az Eurostat adatai szerint európai összehasonlításban egészen jól állunk azzal, hogy egy magyar felnőtt napi átlagban tíz percet tölt olvasással. A listát az észtek, a finnek és a norvégok vezetik, az utolsók pedig a franciák – Victor Hugo, Balzac és Voltaire népe mindössze háromperces átlaggal kullog a sor végén. Ez persze a legkevésbé sem meglepő, hiszen a közösségi oldalak és a streamingszolgáltatók a telefonhoz és a számítógéphez kötnek minket, milliónyi inger ér bennünket minden percben, a figyelmünket már szinte semmi nem tudja pár percnél tovább lekötöni. Néha vissza-visszatér az olvasási láz, a Harry Potter világsikere például újra felfedeztette a gyerekekkel a könyveket, és ironikus módon a koronavírus-járvány is óriási olvasási reneszánszt hozott magával „mellékhatásként”. De ezekkel együtt a trend nem változott: egyre kevesebbet olvasunk, ami nagy kár, e tevékenység ugyanis nemcsak szórakoztató, hanem idegsejtjeinknek is a hasznára válik.

MI TÖRTÉNIK, HA OLVASUNK?

Az agy neuronokból épül fel, amelyeket idegpályák kötnek össze, ezeken át, elektromos jelekkel zajlik a kommunikáció. Gondolataink, emlékeink és érzéseink bonyolult jelekként kavarnak ezen a nagyon komplex rendszeren. Az idegpályák egy része mindenkinél hasonló, öröklétesen kapjuk őket, másokat mi magunk építünk ki egyénileg, ahogy megtanulunk dolgokat. A beszéd képessége például benne van a génjeinkben, de az olvasásé nem, azt magunknak kell megtanulnunk, és később, amikor magától értetődően, szinte ösztönösen használjuk, az agyunk akkor is komoly energiákat mozgat meg a háttérben. Ez érthető, hiszen ha absztrakt szimbólumokat látunk a papíron, akkor azokat fel kell ismernünk, értelmeznünk kell, szavakká, aztán mondatokká kell összeraknunk őket. Egy kutatás például kimutatta, hogy napi harminc oldal elolvasása egy regényből már egy hét után észrevehető különbségeket eredményez az agyunkban az idegpályák felépítésében: azok erősebbé és komplexebbé válnak, pont úgy, mint a test izmai a rendszeres edzéstől. Ráadásul itt nem csupán arról van szó, hogy a szövegértésünk vagy a memóriánk fejlődik – és a dolog itt kezd igazán izgalmassá válni.

Kép: Matias North / Unsplash

AZ OLVASÁS JOBB EMBERRÉ TESZ

Az olvasás mint mentális tevékenység, sokkal összetettebb, mint gondolnánk. Kimutatták például, hogy ha olyan történetet olvasunk, amelyben a főhős élményeket és érzéseket él át, például fél, az életéért küzd, vagy éppen boldog, akkor az agyunkban nemcsak olyan idegpályák aktivizálódnak, amelyek a szöveg megértéséhez szükségesek, hanem olyanok is, amelyek akkor aktivizálódnának, amikor mi is hasonló élményekben részesülünk. Persze jóval kisebb intenzitással, de szó szerint átéljük azt, amiről olvasunk. MR-vizsgálattal kimutatták, hogy ha a fájdalomról olvasunk, akkor az agyunkban olyan folyamatok játszódnak le, mint amikor fájdalmat érzünk. Ez nemcsak az olyan nyers érzésekre igaz, mint az utóbbi, hanem egészen bonyolult intellektuális, erkölcsi, etikai kérdésekre is. Abból adódóan, hogy az olvasással egy kicsit meg is

éljük mindazt a tapasztalatot, amiről olvasunk, az agyunkban az ezekhez kapcsolódó idegpályákat is edzésben tartjuk, az agyunk szerkezetévé válnak ezek a tapasztalatok. Úgymond empátiát építünk, kicsit megtanuljuk más szemén át látni és elfogadni a világot. Bármennyire is naivan és idealistán hangzik, az olvasás minden egyes oldallal egy kicsit jobb emberré tesz bennünket.

PAPÍR VAGY KÉPERNYŐ?

Azt gondolnánk, a betű az betű, és teljesen mindegy, hogy azt milyen felületen olvassuk, ugyanakkor a kutatások egyöntetűen azt mutatják, hogy ez nem így van, papíron jobb olvasni. Kísérletek igazolják, hogy az így olvasott szövegre jobban odafigyelünk, több mindenre emlékszünk utólag az olvasottakból, mintha ugyanezt

képernyőn tennénk. Egy kutatásban egyetemistákkal töltettek ki szövegrtelmezési tesztek, a csoport fele papíron, a másik fele képernyőn olvasta el előtte a forrás-szöveget. A papíros csapat rendre jobb átlageredményt ért el, de ami még ennél is érdekesebb: amikor saját magukat kellett értékelniük a diákoknak, a képernyősök tippelek jobb eredményt maguknak. A kísérletet később gimnazistákkal és általános iskolás gyerekekkel is megismételték, más szövegekkel, más országokban, de mindig ugyanezzel az eredménnyel. A tudósok teóriája az, hogy annyira megszoktuk már a közösségi média végtelen pörgetését, hogy az agyunk automatikusan ebbe az állapotba kapcsol, amikor képernyőt lát. Azaz kevésbé koncentrálnak, nem fordít a szövegek feldolgozására elég erőforrást, még akkor sem, ha tudjuk, hogy erre volna szükségünk. De ugyanezt a különbséget kimutatták már könyv és hangoskönyv között is: ha mi magunk olvasunk el egy szöveget, energiát fektetünk a megértésébe, az sokkal jobban megmarad, mintha valaki felolvasná nekünk ugyanazt.

OLVASS SOKAT, JOBB MINŐSÉGBEN ÉLSZ!

Az olvasás segíti megelőzni az időskori elbutulást is, egy kutatás pedig azt mutatta ki egy tizenkét éves követés során, hogy a hatvanöt év feletti korosztályban a könyvolvasók halálozási kockázata húsz százalékkal csökkent azokhoz képest, akik nem olvasnak. Persze itt az ok-okozati viszony nem egyértelmű, lehet, hogy akik alaptól egészségesebbek és jobb körülmények között élnek, hajlamosabbak inkább a könyvet választani. A rendszeres könyvolvasók a kritikus gondolkodást vizsgáló teszteken is lényegesen jobb eredményeket érnek el, ez pedig a XXI. századi információs zajban, az álhírek korában az egyik legfontosabb – és a jelek szerint fejleszthető – képesség. Talán ugyanennyire fontos, hogy az olvasás csökkenti a stresszt, egyes kutatások szerint fél óra olvasás felér fél óra jógazással vagy meditációval. A biblioterápia – különféle lelki problémák kezelése válogatott olvasmányokon keresztül – bevett gyakorlat a pszichológiában is, főként a depresszió kezelésében használják. Ebből a szempontból egy jó könyv éppen a közösségi média ellentéte, amelyről többször kimutatták már, hogy tinédzserkorban a stressz és az önértékelési zavarok egyik fő forrása.

A LÁTÁST SEM RONTJA

A friss kutatások alapján úgy tűnik, nem igaz az évszázados népi bölcsesség, amely szerint az olvasás elrontja a szemet. Ezt az elméletet még Johannes Kepler német csillagász – aki a modern optika atyja – is igaznak gondolta, tévesen azt feltételezte, hogy a saját rövidlátását is az okozta, hogy a rengeteg tanulással és könyvolvasással túlerőltette a szemét. A nagy tudóstól az amúgy logikusan hangzó gondolatot az orvostudomány is átvette, és nagyon sokáig magától értetődő összefüggésnek tartották. A XIX. század szemészei egyenesen megtiltották a túl sok olvasást az ifjú arisztokratáknak, a saját szemük világa érdekében. Az ezzel kapcsolatos hiedelem egészen a 2000-es évek elejéig tartotta magát, amikor a főleg Kelet-Ázsiában óriási méreteket öltő gyerekkori rövidlátás jelensége miatt komolyabban is megvizsgálták a témát a tudósok. Mint kiderült, önmagában az olvasás nem okoz látásromlást. Az persze tény, hogy ha sokáig ugyanolyan távolságra fókuszál a szem, ahogyan ez az olvasásánál történik, az fásasztja a szemizmokat, de önmagában ez látásromlást nem okoz.

A monitorra való folyamatos közelre fókuszálásról is ugyanez mondható el, annyi különbséggel, hogy ebben az esetben megritkul a pislogás, és így szemszárazság alakul ki – de látásromlást még ez sem okoz. A kutatások a genetikai okok mellett egyetlen váratlan környezeti tényezőt azonosítottak a tömeges gyerekkori látásromlás hátterében: azt, hogy a modern, városi gyerekek nagyon kevés időt töltenek a szabadban, a természetes fényben. Ugyanakkor amíg egy gyerek növésben van, a szeme is nő, ez pedig egy nagyon érzékeny, precíziós folyamat, amit az evolúció a természetes fény körülményei között alakított ki. Ha nem kap elég ilyen fényt a szervezet, a retina, a szemgolyó, a szemlencse és a szaruhártya növekedésének szinkronja elcsúszik, a szemfénytörő képessége nem lesz optimális, és a távoli tárgyakat kicsit elmosódottan fogja látni. Ez a gyakorlatban a rövidlátás, amit szemüveggel, kontaktlencsével, vagy egy ma már rutinnak számító, pár perces műtéttel ki lehet igazítani. De a legjobb a megelőzésre törekedni, és a rendszeres olvasás mellett sok időt tölteni a szabadban, már gyerekkorban is. ♦

A MAGYAR ROCKTÖRTÉNET LEGJOBB SZTORIJAI KÉPREGÉNY FORMÁBAN!

MEGVÁSÁROLHATÓ ONLINE ÉS A BOLTOKBAN!

SZÖVEG –
KŐLNEI LÍVIA

Társ az élethez

A tipikus magyar olvasó: fiatal diplomás nő, aki jó anyagi körülmények között városban él. A tipikus magyar nem olvasó: idősebb, alacsonyabban iskolázott férfi, aki rossz anyagi körülmények között, kisebb településen él. Ez a két kép rajzolódott ki az olvasási szokásainkat felmérő legutóbbi, 2020-as kutatásból.

◆ Az olvasási szokásokról 1964 óta minden évtizedben készült egy átfogó felmérés. A skála egyik végén a nem olvasók vannak, akik az elmúlt tizenkét hónapban egy könyvet sem vettek a kezükbe tankönyveken kívül, utánuk az egy év alatt egy-három könyvet, majd a negyed-évente egyet olvasók következnek. A rendszeres olvasók évi tizenkettőt is elolvasnak.

Korábban a magyar klasszikusok, 1964-ben például Jókai Mór, Gárdonyi Géza és Móricz Zsigmond voltak a legolvasottabbak, ma letaszíthatatlan a trónról Danielle Steel. Őt követi Lőrincz L. László és Rejtő Jenő, majd Stephen King. A tízes listán már hét külföldi író is helyet kapott, és a 2010-es évektől egyre több női szerző van a kedvencek között: Agatha Christie, Fejős Éva, J. K. Rowling, Danielle Steel és Szabó Magda.

A legutóbbi nagy olvasáskutatásból, amelyet a Tárki Társadalomkutatási Intézet végzett 2020-ban, kiderül, hogy a magyar felnőttek ötvenhárom százaléka egyáltalán nem olvas könyvet, negyvenhét százalékuk viszont igen – ez nemzetközi összehasonlításban nem rossz, de nem is jó. A könyvolvasók aránya az elmúlt ötven

évben most a legalacsonyabb – ennek ellenére a szakemberek többnyire nem borúlátók, mert hosszú távon elképesztő fejlődés, hogy ma sokkal több ember engedheti meg magának az olvasást, mint száz évvel ezelőtt. Nyolcszázezer ember – tehát a felnőtt magyarok tíz százaléka – évi harminc vagy annál is több könyvet olvas. Ez nemzetközi összehasonlításban nagyon magas arány, például Franciaországban ez csupán egy százalék.

Az alapfokú képzettségűek 70,3 százaléka semmit sem olvas, mindössze 4,4 százalékuk rendszeres olvasó. A felsőfokú végzettségűeknél ez az arány 24,2 illetve 26,4 százalék. A rendszeres olvasók között a nők csaknem kétszer annyian vannak, mint a férfiak.

Sokan vizionálták az e-könyvek térhódítását, ám Magyarországon a választ adóknak csak öt százaléka használja, és hat-nyolcszor többen olvasnak papíralapú könyvet. A nyomtatott könyv, amelyet Johannes Gutenberg az 1440-es években talált fel, Hess András pedig ötszázötven éve, 1473-ban honosított meg itthon, ma még mindig a legstabilabb adathordozó. Semmi egyebünk nincs, ami öt-hatszáz évre visszamenően és fél évezreddel utánunk is egyformán megőrizné a gondolatainkat, üzeneteinket. ◆

SZÖVEG –
JÁMBOR-MINISKA ZSEJKE

Csak még egy fejezetet, anya!

Így lesznek a gyerekekből
élményolvasók

„Így szeretted meg gyermekeddel az olvasást” – olvasom a cíkcímeket sorra a keresőben. Rágódom kicsit ezen a kifejezésen, mert „megszerettetni” a gyerekekkel a brokkolit meg a spenótot szokták, a csoki megkedveltetéséről nem írnak soha semmit, azzal valahogy együtt születnek a kicsik. Ahogy a történetek szeretetével is. Akkor mégis hol siklanak félre a dolgok?

◆ Már sötétedett a kempingben, amikor előhúztam a táskámból a Misi mókus kalandjait, hogy odaadjam Cselgelének. Zenélt a nagymarosi erdő: tücskök húzták a talpalávalót, a baglyok huhogását a tűz körül táborozó népes család hangos nevetése nyomta el. Lányom kíváncsian vizsgálta a borítót, rajta a bojtos farkú kis rágcsálóval, aki megtévesztésig hasonlított Kalácsra, akivel néhány napja a nyárfán tücsörögve találkoztunk. „Tudod, ez volt az a könyv, ami miatt anya beleszeretett az olvasásba” „Miért?” – kérdezte csillogó szemekkel. Ötéves volt, éppen csak ismerkedett a betűkkel.

„Ez egy nagyon izgalmas történet! Misi kíváncsi kismókus, aki mindenféle kalandokba keveredik. Miután elolvastam az első oldalt, már nem tudtam abbahagyni. Lefekvés után a kislámpámmal a takaró alá világítottam, nagyon álmos voltam, de befejeztem. Mimóék másnap reggel a könyvön szuszogva találtak rám, alig bírtam iskolába menni. Kaptam tőlük egy kis ejnye-bejnyét, de láttam a szemükön, hogy nem haragszanak rám, amiért fent maradtam. Ők is szeretik a könyveket, és örültek, hogy rátaláltam az olvasásra. Akarod hallani a történetet?» Első fejezet: Misi Mókus az erdő egyik hatalmas fájának tágas, kényelmes odvában született....»

ÉLMÉNY, ÉLMÉNY, ÉLMÉNY!

Miért fordulhatnak el egyes gyerekek az olvasástól? Harmath Artemisz szerint a válaszokat a megváltozott életmódunkban érdemes keresni. „Amikor valaki eltávolodik az olvasástól, annak többnyire a rohanó élet és a digitális kultúra az oka. Nem akarom ellentétbe állítani az utóbbival az olvasást, de látjuk, hogy a képernyőzés teljesen másfajta figyelmet igényel. Az olvasáshoz koncentráció és lelassulás szükséges, aminek egyre szűkül a tere a családokban” – teszi hozzá az IGYIC-MeseCentrum (PKÜ) programvezetője.

Minél előbb ismertetjük meg a gyerekeket a szövegek varázsával, annál könnyebben válnak később maguk is olvasókká. Az a legideálisabb, ha már az édesanyja pocakjában énekeket, mondókákat hall a kicsi, a születés után pedig ölben mókázva érdemes ritmikus szövegeket mondani és eljátszani.

„A kisbabás és az ölben ülő gyermekek jó helyzetben vannak Magyarországon, mert sok helyen vannak Ringató foglalkozások, és mi is dolgozunk együtt Gróh Ilonával, mert az ő módszerei nagyon jól kibontják az ölben játszásban rejlő lehetőségeket. Szerencsére vannak kortárs mondókák és versek is, amelyek erre a hagyományra épülnek. Ezek még ösztönözési tevékenységek, a gyerek is szerepet kap bennük, valójában mini drámafoglalkozások, amelyek által a feszültségteremtéstől a feszültségoldásig jutunk” – magyarázza az irodalmár.

LÁSSON A GYEREK KÖNYVET A KEZÜNKBEN!

Beszélgettem olyan édesanyával, aki azon aggódott, hogy a gyereke nem olvas, és a szövegértése is akadózik. Amikor megkérdeztem tőle: „És te sokat olvasol otthon?”, azt a választ kaptam, hogy „Szeretnék, de sajnos nincs időm”. Nincs ezen semmi elítélendő, az életünk nagyon felgyorsult, egyszerre sokféle elvárásnak kell megfelelni, de az irodalmár szerint tény, hogy a minta is lehet meghatározó: ha a gyerek azt látja, hogy a szülei sosem vesznek könyvet a kezükbe, és folyton a telefonjukkal vannak elfoglalva, számára is ez lesz a természetes.

A szülői szerepkörökön túl az iskolának is hangsúlyos feladata van az olvasók nevelésében, hiszen jellemzően az intézmény falai között tanulnak meg a gyerekek olvasni. De az sem mindegy, hogy ezt a képességet hogyan sajátítják el! Az élményolvasás előfeltétele ugyanis a jó szövegértés, ami nélkül az olvasás nem kaland, hanem kinszenvedés lesz, és ezen a területen sajnos nem állunk jól. A legutóbbi kompetenciafelmérésen a magyar nyolcadikosok negyven százalékáé és a tizedikesek egyharmada az alapszint alatt teljesített a szövegértésben. A jó hír az, hogy ezek a képességek odafigyeléssel fejleszthetők.

A szakértők szerint először érdemes felmérni, hogy milyen szinten van a gyerek, és olyan olvasményt a kezébe adni, amit érthet és élvezhet. Segíthetünk bővíteni a szókincsét: ha elakad valamelyik kifejezésnél, beszéljünk róla! Kérjük meg őt, hogy fogalmazzon meg véleményt és kérdéseket a szöveggel kapcsolatban!

Harmath Artemisz

Szerencsére az olvasás is olyan, mint a nyelvtanulás, célszerű minél fiatalabb korban elkezdni, de sosem késő belevágni! Ezekben a helyzetekben nagy segítségünkre lehetnek a kortárs szövegek, a jól megírt ifjúsági regények, amelyek a jelen problémáira reflektálnak.

„A programjainkat is úgy építettük fel, hogy mindig keressük a kortárs kapcsolódást, mert ez bejárat lehet a könyvek univerzumába, a szépirodalom területére. A jó szöveg elindítja a fantáziát, élvezetet szerez, ezeket próbáljuk megtalálni személyre szabottan, hiszen az irodalom párbeszéd a befogadó és a mű között. A kamaszkorú gyerekek fogékonyak az irodalmi feldolgozásokra, adaptációkra: filmet, felnőtteknek is szóló bábszínházat, animációt érdemes nézni és elemezni velük. A dal-szövegelemzésen kívül a magyarórán beválik a drámapedagógia, az élménypedagógia, például az irodalmi élményséta is” – vallja Harmath Artemisz.

A centrum tevékenységének része, hogy irodalmi mintaprojektet hoz létre, és módszertani segítséget nyújt óvodától a gimnázium végéig, valamint elősegíti

az alkotók és olvasók személyes találkozását. Kicsiket és nagyokat is várnak a Petőfi Kulturális Ügynökség Ifjúsági és Gyerekirodalmi Centrumának programjaira.

„Az Olvasósarok programunkban személyes tanácsadásra hívjuk a szülőket és a gyerekeket is. Ez egy összművészeti családi program, ahol kézműves foglalkozás is zajlik Orosz Annabella vezetésével. A könyves pultunknál kisebb-nagyobb gyerekek és felnőttek egyaránt megállnak, és akár néhány információ – életkor, nem, érdeklődési kör – alapján javasolunk könyveket, amiket meg is lehet nézegetni, lehet olvasgatni a babzsákokon. Minisztériumi mintaprogram keretében indul januárban azonos néven interaktív előadás jellegű programunk: énekelt, verses, meseolvasós foglalkozásokat visziünk zenészekkel és színészekkel karöltve a kistérségekbe, hiszen itt egyszerre sok gyerek előtt kell fellépni. Tizenkilenc településen lehet majd találkozni a résztvevőkkel – számol be a programvezető.

Az intézmény MeseCentrum elnevezésű honlapja egy online gyerekirodalmi magazin, amely naponta friss tartalommal bővül. Érdemes böngészni az oldalt, mivel a rovatokban független szakértők írásai segítenek tájékozódni a gyerekkönyvek soktényezős piacán a szülőknél, a pedagógusoknál és a gyerekirodalmi szakmánál is. Különböző témákhoz kapcsolódóan ajánlanak könyveket, megszólítják a szerzőket, az illusztrátorokat, interjúkat közölnek, és beszámolnak a rendezvényeiről.

Két podcast-sorozat is elérhető itt: a *Kötve hiszem* és a *Mesetrend*. Utóbbiban a fiatalágot érintő könyves témákról beszélgetnek, például kamaszregényekről, a kép és a szöveg kapcsolatáról.

A honlapon a legérdekesebb nagyvárosi és vidéki eseményekről, újdonságokról is lehet tájékozódni, a pedagógusok számára pedig ott a *Vadluzac*, amely egy lehívható, akkreditált továbbképzés kortárs irodalomból. A projekt új és hasznos szempontokat nyújt a kortárs gyerekirodalmi művek befogadásához, segít eligazodni az újabb műfajok és médiumok között.

A Meseterasz elnevezésű YouTube-csatornára ugyan már nem kerülnek fel friss tartalmak, a már feltöltötteket érdemes megnézni, meghallgatni, hiszen a fiatalok számára is izgalmas, élvezhető, időtálló videók találhatóak itt, a kortársak élményeivel gazdagítva. ♦

A MeseCentrum elérhetősége:
<https://mesecentrum.hu/blog>

Képl. Lettner Kriszta

Képl. Oláh Gergely Máté

Képl. Bach Máté

Irodalomóra Tiszaföldváron

SZÖVEG –
FEKETE FANNI

„Az irodalom életünk támasza”

Minden korosztályt meg lehet szólítani az irodalommal, vallja *Juhász Anna* irodalmár. A Petőfi Kulturális Ügynökség és a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa szerint sokkal befogadhatóbbá válik egy-egy életmű, ha az írások mellett a költő, író életének mélységeit és magasságait is megismerjük.

♦ – **Néhány éve rendhagyó irodalomórákkal járja az iskolákat. Hogyan épülnek fel a foglalkozások?**

– A rendhagyó irodalomórák sorozatát még 2019-ben indítottam el, történelmi kávéházakban felélesztve a „genius loci”-t. Az ügynökség égisze alatt pedig 2021 óta irodalmi találkozóiinkkal járjuk az országot és az egész Kárpát-medencét. Vannak sűrített „turnék”, amikor néhány nap alatt naponta egy-két iskolát is felkeresünk, így az elmúlt

időszakban sok ezer diákkal találkozhattunk. A kulcsa a foglalkozásoknak a találkozás lehetősége – egymással, az irodalommal és így önmagunkkal. Nincs az órákon semmi kötelező, de van élmény, kvíz, közös olvasás, beszélgetés. Olykor kortárs szerzőkkel utazunk, zenészekkel és színészekkel, máskor egyedül járom a falvakat, a településeket. Tematikus órákat is tartunk 2021 óta, így ismerhették meg mélyebben a diákok Pilinszky János,

Nemes Nagy Ágnes, Tamási Áron, Juhász Ferenc, Petőfi Sándor költészetét, de több ízben állítottuk a figyelem középpontjába a nyugatos szerzőket is.

– Milyen eszközökkel lehet megszólítani a fiatalokat?

– A fent említett közvetlen találkozás lehetőségével. Azzal, hogy megmutatjuk, az irodalom nem egy a sok tantárgy közül, hanem az életünk támasza. Az olvasással gazdagabbak leszünk, és fiatal korban fontos eszköz, hiszen számos könyv járja körül a serdülők kérdéseit, a bizonytalanságuk, a dühük vagy éppen a szeretetéhégük is megfogalmazódik bennük. A verset jó énekelni, előadni, újrafogalmazni vagy kibeszélni – ha foglalkozunk az irodalommal, és ebbe bevonjuk a diákokat is, a törődés meghálálja magát, és a tinik olvasóvá válnak, ebben erősen hiszek.

– Mi a helyzet az idősebb korosztállyal, az ő életükbe hogyan próbálják belecsempészni az irodalmat?

– Az elmúlt években az én repertoáromban is hangsúlyosan megjelennek az előadások, amelyek a beszélgetések mellett egyre népszerűbbek minden korosztály körében. Az előadásokat hosszas előkészület előzi meg – kutatómunka, szerkesztés, dalok írása, közös gondolkodás a rendezővel –, de ha elkészül a koncertszínház, azzal akár egy évig is lehet turnézni, és rengeteg emberhez el lehet jutatni az írók üzenetét. Tavaly a legnépszerűbb programunk a Nem akarok – Nemes Nagy Ágnes 100 előadás volt Vecsei H. Miklós, Tempfli Erik és Hegedűs Bori szereplésével. Szintén új műfajunk az irodalmi séta, ahol egy kétórás utat minden generáció együtt jár végig.

– Egy-egy író, költő életművét hogyan lehet széles körben befogadhatóbbá tenni?

– Költő lánya vagyok, így tudom, emlékszem, hogy egy-egy pillanat másnap, miképp jelenik meg a papíron egy versben. Számomra fontos a művek ismerete és megismertetése mellett a szerzők életének feldolgozása is. Minden író életében voltak szépségek és nehézségek, erről szívesen mesélek, és a műveik gyakran ezeknek a függvényében születtek. Ha pedig kortárs íróval utazunk vagy lépünk fel, mindez nagyon kézzelfoghatóvá válik, hiszen előttünk bomlik ki egy sors, amely mindig megindító. Ha zenei és színpadi műsor is kapcsolódik az előadáshoz, biztos, hogy sokakra hatást gyakorol.

– Hogyan értékelné a Petőfi-emlékévet?

– Tizenhat gyönyörű, többméteres pannón bemutatkozó szabadtéri vándorkiállításunkat a Petőfi Kulturális Ügynökséggel és a Petőfi Irodalmi Múzeummal közösen hoztuk létre, a kurátora dr. Asztalos Emese kolléganóm volt – ez a tárlat egész tavasztól utazott a Kárpát-medencében, legutóbb pedig Győrben járt. Emesével szerkesztettük a Huszonhat év – Privát Petőfi című előadást is, amely négy hangra komponálva, a versekre, az útinaplókra és a népdalokra összpontosítva mutatja be a kétszáz éve született költő életét. Különösen megindító volt, hogy a Szendrey Júliát alakító Kacsó Hangának és a Petőfi Sándort megjelenítő Adorjáni Bálintnak a premier után született meg a kisfia, így a próbák alatt Hanga állapotosan játszott, énekelte. Számomra azonban a legfontosabb a Más Petőfi az enyém című könyv, amely a kilencvenöt éve született édesapám, Juhász Ferenc és Petőfi Sándor életművét kapcsolja össze, ezt édesanyámmal közösen szerkesztettük.

– A Petőfi Irodalmi Karaván névre keresztelt, a költő megidéző turnéjukat Erdélybe és Felvidékre is elvitték. Miért érzik ezt fontosnak?

– Petőfi Sándor maga is bejárta a Kárpát-medencét. Otthon volt Erdélyben, Székelyföldön, Felvidéken, így természetes volt számunkra, hogy a lehető legtöbb helyre ellátogassunk. Vannak visszatérő helyszíneink, mint Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely vagy épp Pozsony, amelyek mind a költő életének is fontos állomásai. Ott beszélgetni a közönséggel, elénekelni egy Petőfi-versből készült dalt, így a Szülőföldem, a kedvenc Petőfi-versemet, felemelő érzés. Én is hiszem, Kányádi Sándor szavaival élve, hogy „Egyetlen hazánk van, ez a magyar nyelv.”

– Milyen programokat szervez 2024-ben a PIM és a Petőfi Kulturális Ügynökség?

– Számos nagyszabású irodalmi programmal, évfordulós kiállítással, irodalmi pályázattal és műsorral készülünk. Most folynak a Nagy László–Szécsi Margit-előadás munkálatai, amit ugyanazzal a csapattal hozunk létre, mint a tavalyi Nemes Nagy Ágnes-előadást. Az első dalok megszülettek, a forgatókönyv most alakul, ez a legizgalmasabb alkotói folyamat. Készülünk a Radnóti- és a Hervay Gizella-évfordulókra, de én már összpontosítok Jókai Móra és Palotai Borisra is. Januártól folytatjuk az országjárást, és a kultúra napján Csíkszeredában mutatjuk be a Frici & Aranka című történelmi televíziós filmünket. ♦

SZÖVEG –
FEKETE FANNI

„A legidőtállóbb adathordozó a könyv”

Milyen értékek fognak túlélni bennünket? Mit fognak olvasni száz év múlva a magyarok? Mi van abban a könyvben, amelyet 2123-ban jelentet meg a Petőfi Irodalmi Múzeum? Ezekről a kérdésekről beszélgettünk a Magyar Kultúra magazin főszerkesztőjével, *Bonczidai Évával*.

◆ – Három éve hozták létre a Magyar Kultúra magazint. Mi a küldetésük?

– Amikor Demeter Szilárd, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója felkért a főszerkesztői feladatra, azt az irányítást jelölte meg, hogy a lap méltó legyen a Magyar Kultúra névhez. A munkát azzal kezdtem, hogy megnéztem, száz évvel ezelőtt miről írtak az akkori lapok, kik írták, szerkesztették őket, és ma mit tudunk róluk. Emlegetjük-e ma ezeket az embereket és az, amiről ők száz éve beszéltek, hogyan jelenik meg a mi életünkben vagy a mai sajtóban? Ha megnézzük, melyek a hívószavak ma a fősodratú médiában, egyértelműen látszik, hogy olyan témákat hangosít fel, amelyeket különböző érdekcsoportok igyekeznek terítéken tartani, de valójában ezek a témák a legtöbb ember életében nem meghatározó kérdések. Az életünk valójában másról szól. A magazin szerkesztésekor arra törekszünk, hogy olyan témákat járjunk körül, amelyek által megragadható, hogyan gondolkodik ma a társadalom, a tudomány vagy a művészet azokról a fogalmakról, amelyek mindannyiunk életét meghatározzák. Azt szeretnénk, hogy ha száz év múlva belelapoznak a magazinba, releváns választ kapjanak arra, miről szólt a 2020-as évek eleje.

– Ma, amikor mindenki kezében ott az okostelefon, nem kis kihívás nyomtatott magazint szerkeszteni...

– Időnként nekem szegeznek a kérdést, hogy van-e jövője a nyomtatott lapnak. És mindig meghökkennek, amikor azt felelem: csak ennek van. Mondj még egy adathordozót, amely alkalmas arra, hogy igazán összetett gondolatokat és üzeneteket megőrizzen akár évszázadokra! A nyomtatott, írott szövegnél stabilabbat nem találtam. És a nyomtatott lapszámok alkalmasak arra is, hogy most, a jelenben koncentráltan beszélhessünk fontos dolgokról. Az online térben jóval nehezebb célba juttatni lényegi dolgokra reflektáló írásokat, hiszen számtalan villogó fondorlat verseng a figyelmünkért, és rafinált módszerekkel győzködnek arról, hogy mindig inkább valami mást nézz, hallgass, gondolj. De ezzel az emberek egy része telítődni fog, és már most egyre nagyobb az igény arra, hogy teremtsünk magunknak képernyőmentes időt, gondoljunk végig dolgokat. A Magyar Kultúra magazin ebben jó társ, mert olyan kérdéseket, szempontokat, gondolatokat ad, amelyek elkísérik az embert a csendbe.

– A magazin minden száma egy adott kulcsszóra épül, mint például a család, Kelet-Nyugat vagy épp a kutya, a ló és a szemét. Utóbbiak hogyan kapcsolódnak a kultúránkhoz?

– A magazin lapszámai túlmutatnak a magas művészeteken. Az irodalom, a zene, a képzőművészet mellett a tudomány kérdéseivel is foglalkozunk: úrkutatokat,

Bonczidai Éva

A Magyar Kultúra jubileumi száma

Mesterséges intelligencia által készített Petőfi-portré

agykutatókat is kérdezzük, alvási diagnosztikai laboratóriumba, máskor lovardába, radioaktív-hulladék-tárolóba vagy méhészetbe látogatunk – mert ez is a kultúránk. Az állatos lapszámainkból például láthatóvá válik, mennyire pontosan megmutatja a társadalom működését az, ahogyan az állatokhoz viszonyulunk, a szemét kapcsán pedig a környezetvédelmi vonatkozások mellett az érték-választásról is szó esik.

– Az elmúlt évben több projekttel is csatlakoztak a Petőfi-bicentenáriumhoz, ezek egyike a 2023-as lapszámokhoz csatolt melléklet.

– Ez egy huszonnégy oldalas füzet, amely illeszkedve az adott lapszám témájához azt mutatja be, hogy a magazinban vizsgált kérdések hogyan voltak jelen a reformkorban. Itt rövidebb, ismeretterjesztő anyagok, kvízek, versek sorakoznak – olyan érdekességek, amelyek jól hasznosíthatók akár az oktatásban is. Igyekeztünk a hétköznapi élet dolgait megmutatni, nem a szobortalapzatokon álló nagyságokat, hanem a világ működését. Meg persze a tankönyvi portrék emberarcát – sokan meglepődnek, amikor arról beszélünk, hogy Petőfi mennyire szeretett kávézni, vagy hogy törzsvendég volt a biliárdasztaloknál is. A melléklet illusztrációinak egy részét mesterséges intelligencia segítségével készítjük, így tudtuk megmutatni a kávézó, biliárdozó Petőfi mellett

a költő és Szendrey Júlia esküvői fotóját vagy a XIX. századi vonatutazásokat is.

– Másik nagy vállalkozásuk egy időkapzsula összeállítása. Mit takar pontosan a projekt?

– Mint említettem, úgy találtuk, hogy a legidőtállóbb adathordozó a könyv, ezért szinte magától értetődő volt a gondolat, hogy egy könyvet zárunk az időkapzsulába: megszerkesztettük a Magyar Kultúra magazin Petőfi tricentenáriumi antológiáját, mai verseket válogattunk Petőfi költeményei mellé. Így láthatóvá válik, hogy a Petőfi által megfogalmazott gondolatok hogyan élnek tovább a mai szövegekben. Több mint hetven költőt, irodalommal foglalkozó alkotót kértünk meg, hogy ajánljon a figyelmünkbe öt olyan időtálló verset, amelyet ma is élő költő írt, és ezekből válogattunk. Izgalmas volt belelátni, hogy milyen versek hagytak maradandó nyomot egy másik költőben. Talán ez garancia száz évre. Azzal a reménnyel és bizakodással készítettük ezt az időkapzsulát, hogy száz év múlva a Petőfi Irodalmi Múzeum akkori főigazgatója kibontja a dobozt, és megjelenteti ezt a verseskötetet. Mert hiszünk abban, hogy bármi is történjék a következő évszázadban, 2123-ban a Kárpát-medencében Petőfi Sándor születésének háromszázadik évfordulóját fogják ünnepelni – tehát magyarok élnek majd itt, akiknek fontos lesz a költészet is. ♦